

Hur kan man gynna den biologiska mångfalden i sin gårdsmiljö?

Av John Strand, HS Halland

Som markägare har man stora möjligheter att gynna den biologiska mångfalden. Skälen till att göra detta kan vara att man vill hjälpa till att bevara en större mångfald av arter i odlingslandskapet, eller att man helt enkelt tycker det är roligt och intressant att ha liv på gården och på sina marker. Har man barn eller barnbarn brukar det vara tacksamt att visa dem igelkottar, harungar, fågelbon och grodor. Barn tycker nästan alltid det är intressant med djur. Det finns även en nyttoaspekt med biologisk mångfald. Att gynna bin och humlor ökar pollineringen av t.ex. fruktträden och bärbuskarna. Hjälper man svalorna att häcka tackar de genom att reducera mygg- och flugpopulationen. Det gäller för övrigt flera andra insektsätande fåglar som gärna häckar i holkar i gårdsmiljö som t.ex. talgoxe, blåmes, rödstjärt och svartvit flugsnappare. Det finns uträkningar som visar att ett föräldrapar ”förbrukar” 30 kg insekter för att föda upp en kull ungar. Dessutom kan man ju passa på att sätta upp en fladdermusholk, fladdermöss är ju också insektsätare.

Vad ska man då göra som markägare om man vill gynna mångfalden? Ja, det finns massor av små åtgärder som kan ha stor betydelse för det lokala djurlivet. Ett generellt råd är att inte röja upp och städa för mycket i markerna. Nu menar jag inte att man ska låta plastsäckar, oljetunnor och järnskrot ligga och skräpa, det har ingen positiv effekt på mångfalden. Nej, däremot kan man gott låta bli att röja bort och elda upp döda träd, vare sig de fortfarande står kvar eller har fallit omkull. Samma sak gäller rishögar och gräsavfall. Lägga detta i högar på någon avskild plats, så blir de fina övervintringsplatser för till exempel igelkott, padda samt skogs- och kopparödlor. Även allehanda småkryp och till och med fåglar har stor nytta av sådana miljöer. Död ved är ”hem” för många organismer och förutom dessa så gynnar man de arter som lever på de vedlevande arterna. Hackspettar är ju ett typiskt exempel, som hackar efter skalbaggs-larver i multnande träd. Ett annat sätt att gynna djurlivet är att plantera fruktträd och bärbuskar. Äpplen, nypon och rönn är några exempel som gör fåglarna glada.

Här har man sparat några stambitar vid trädfällning och byggt en liten bänk att sitta på och njuta av trädgården. Bänken blir också en fin biotop för allehanda vedlevande insekter.

Ett annat sätt att öka mångfalden genom att minska arbetsinsatsen är att avsätta en del av gräsmattan till ”äng”. Det kanske man inte vill göra närmast huset men i bortre ändan av trädgården kan man spara några tiotals kvadratmeter som man låter bli att klippa, gärna på den magraste marken man har. På sensommarn kan man slå av det och lägga det slagna gräset i högar. Vill man vara mer ambitiös kan man så in ängsfröblandning. Beroende på var man bor och hur näringsrikt och fuktigt det är så finns det olika blandningar att köpa som kan vara lämpliga med till exempel rölleka, backnejlika, gulmåra, kärringtand, prästkragar och smörblommor. Här blir fina miljöer för fjärilar, särskilt om man kompletterar med en syrenbuddleja (även kallad fjärilsbuske), och i det högre gräset kan igelkotten gå och jaga mask och insekter. I anslutning till ängen, eller den oklippta delen av trädgården, kan man med fördel installera någon form av öppet vatten. Det behöver inte vara en stor grävd damm även om det förstås är idealiskt. Den behöver inte ens vara så stor som de färdiga formpressade trädgårdsdammarna man kan köpa och gräva ner. Det är viktigt att inse att det inte behöver vara stora och dyra åtgärder för att det ska vara till nytta för mångfalden. Ett enkelt fågelbad kan ha stor betydelse under varma torra somrar, särskilt om det inte finns vatten i närheten. Förutom att fåglarna kommer och dricker och badar så är det väldigt viktigt för många insekter. Även dessa behöver vatten. I fågelbad med branta kanter kan dock insekter få svårt att komma åt vattnet utan att drunkna. Antingen skaffar man då ett fågelbad med flacka kanter eller så lägger man i ett par stenar som når precis över vattenytan. Då kan insekterna landa på stenen och krypa ner mot vattenytan och dricka. Hemma har jag lagt en gammal hederlig tvättsvamp i fågelbadet. Det kan sitta tiotals bin och humlor på den och dricka av vattnet som sugts upp i svampen en solig och varm sommardag. Min dotter tycker det är jätteroligt att se hur deras små sugsnablar går ut och in. Det har visat sig att svampen även används av fåglarna eftersom jag hittat bitar av tvättsvamp i mina fågelholkar. Tydligt är det bra material att fodra holken med.

När det gäller holkar och boplatser så är ju det ett enkelt och smidigt sätt att gynna många arter på, inte bara fåglar. Den klassiska mesholken känner väl alla till: en fyrkantig låda på högkant med ett runt hål på framsidan. Här bor arter som talgoxe, blåmes och svartvit flugsnappare. Hålhäckare har idag allt svårare att hitta döda ihåliga träd och då kan uppsättning av holkar var av stor betydelse. Tänk på att holkar oftast kan sitta mycket tätare än man tror, fler i samma träd gör inget. Det brukar bli olika arter i intillsittande holkar. Förutom mesholkar kan man göra en variant av holk för att gynna rödstjärt, grå flugsnappare, koltrast och t.o.m. sädesärta. Då ska det inte vara ett hål utan i princip bara en liten låda med tak och med halva framsidan borta. Utöver dessa finns det massor av specialholkar för trädskrypare, ugglor, knipa, skogsduva osv. Kontakta din lokala naturskyddsförening eller ornitologiska förening så kan du nog få hjälp.

Vad gäller svalorna som är så nyttiga och som har minskat mycket så kan man enkelt gynna dessa. Ladusvala häckar oftast inne i längor, maskinhallar och ladugårdar. Se till att dessa inte är helt täta. Man behöver inte ha dörrar eller fönster öppna om man inte vill utan det räcker med en mindre öppning (en plankas bredd ungefär) på ett eller två ställen. Hussvalor häckar oftast utomhus under takskägget. Man kan hjälpa till genom att sätta en tvärgående regel ett par dm under taket för boet lättare ska få fäste. Då kan man också styra boets placering. Om man irriteras av att det blir smutsigt under det enkelt åtgärdat med en mindre skiva alldeles under boet. Tornseglarna bygger gärna under tegelpannor men även i holkar, men dessa ska vara specialdesignade långsmala lådor som sätts under taket.

Inte bara fåglar bor i holk. Fladdermöss för en allt mer tynande tillvaro eftersom det råder brist på gamla lador eller ruiner och kyrkbyggnader som är öppna och tillgängliga. En fladdermusholk ser underlig ut och öppningen är smal och sitter undertill så att fladdermusen sedan kan krypa invändigt upp till det större utrymmet. Sätt upp den i ett skogsbyn eller i ett träd i trädgården. Framför allt vecklar- och mätarfjärilar vars larver kan göra stor skada i trädgården, är fladdermusens stapelföda.

Även insekter kan man hjälpa på traven med ”holkar”. Många solitära (ensamlevande) steklar bygger sina bo i små hål i död ved eller i strån av vass eller liknande. Det går då enkelt att göra ett stekelhotell genom att ta en vedklabb och dela den på mitten (längden). Sedan borrar man hål av olika storlek (2-6 mm) i den välvda delen och sätter upp den med den plana ytan mot någon södervägg. Ett annat sätt är att ta en knippe bambukäppar, såga dessa till 3 dm längd och surra ihop 10-15 stycken och hänga under takskägget på nått uthus eller långa.

Till vänster ses en fladdermusholk. Ritning går att få från Naturhistoriska Riksmuseet. Färdiga holkar går att köpa på Sveriges Naturskyddsförenings hemsida. Till höger ett ”Stekelhotell” där en knippe korta bambupinnar hängts upp vid en husknut.

I odlingen kan man givetvis göra mycket. Långliggande trädor och hög andel vall är positivt för mångfalden. Träda gärna fält som gränsar till våtmarker eller hagmarker. Har man möjlighet är det värdefullt att spara kantzoner på 2-4 m bredd längs åkrar. Det blir spridningskorridorer mellan olika platser för många organismer. Dessa områden gynnar också nyttoinsekter som till exempel bladlusätande jordlöpare och rovskinbaggar. Värna om möjligt åkerholmar, bryn, småvatten, brukningsvägar och dikesrenar som är viktiga småhabitat i det intensiva odlingslandskapet. Undvik om möjligt bruknings- och röjningsåtgärder under den känsligaste perioden (15 april – 1 juli). Förvarna häckande fåglar och fältvilt vid slåtter och putsning av vallar om att du är på gång genom att gå en vända på fältet kvällen innan. Börja kör från mitten av fältet och utåt.

Sammanfattningsvis så finns det massor av små saker man kan göra. Det viktiga är att inse att även en liten åtgärd kan ha stor betydelse. Många bäckar små.....